

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ter introductie

STAAN OORLOG EN BESCHAVING HAAKS op elkaar? Kunnen we barbaarse praktijken bestrijden zonder zelf barbaar te worden? Of, anders gezegd: op welke wijze moeten we aloude vraagstukken rond oorlog en vrede hernemen, nu niet de klassieke conflicten tussen staten, maar ook en vooral burgeroorlogen met grove schendingen van mensenrechten, genocide en zeer agressief terrorisme het beeld bepalen? Die vragen staan centraal in deze bundel.

* * *

In het eerste deel van de uitgave (*Het veranderende speelveld*) wordt ingegaan op de vraag hoe we deze nieuwe wereldorde moeten beoordelen. Zijn de ontwikkelingen zo alarmerend als we uit het interview met Rob de Wijk kunnen opmaken? Of moeten we met Andrew Mack constateren dat er uit het beschikbare empirisch onderzoek onmiskenbaar een langetermijntrend van vermindering van mondiaal geweld zichtbaar is?

Hoe het ook zij: in deze nieuwe wereldorde is het vraagstuk van oorlog en vrede niet zo eenvoudig te managen als we misschien zouden willen. In de strijd tegen het terrorisme en ander hedendaags geweld zullen we, meer nog dan bij de klassieke conflicten tussen staten, merken dat het kwaad onze eigen poriën binnendringt. ‘We zullen gaan lijken op wie we bestrijden. Misschien meer dan ons lief is,’ aldus René ten Bos en Ruud Kauling-freks in hun bijdrage. Oude heldere scheidslijnen tussen ‘wij’ en ‘zij’ — tussen burgers en barbaren — vervagen. Pierre Hassner, een van Frankrijks vooraanstaande specialisten op het gebied van internationale betrekkingen, heeft in zijn werk voor het eerst de dialectiek tussen burger en barbaar gesignaleerd. In het interview voor in deze bundel zegt hij daarover onder andere: ‘De barbaar kan zich wel degelijk ontwikkelen tot

bourgeois, zoals onze geschiedenis laat zien, maar het omgekeerde blijkt ook waar te zijn. Zie ook de neiging om op extreme wijze op terrorisme te reageren, waarbij we ‘om de barbaar te weerstaan zelf barbaar worden’. Desalniettemin is er volgens Hassner een trend ‘tot verdergaande civilisering van de oorlog’ aanwezig.

* * *

In de delen *Internationale rechtvaardigheid in beweging* en *Nederland en de internationale rechtsorde* wordt uitgebreid stilgestaan bij de ontwikkelingen in de internationale rechtsorde. De ontwikkeling van internationale multilaterale organisaties als de Verenigde Naties (VN) is mogelijk geworden doordat sinds de Tweede Wereldoorlog de soevereiniteit van nationale staten door internationaal recht ingeperkt wordt. Die ontwikkeling lijkt zich door te zetten. We zien onder meer dat de VN, van oorsprong bewaker van de ‘negatieve vrede’ tussen landen, zich steeds meer gaan inzetten voor het bevorderen van mensenrechten en duurzame ontwikkeling en daarmee de ‘positieve vrede’ stimuleert (zie onder meer de bijdrage van Schrijver). Daarnaast begint het internationaal strafrecht steeds meer een tegenmacht te worden (Verrijn Stuart). Minister van Buitenlandse Zaken Verhagen onderschrijft de noodzaak tot relativering van staatssoevereiniteit daar waar bescherming van mensenrechten dat vraagt. Militaire humanitaire interventies zonder VN-mandaat zijn wat hem betreft in het uiterste geval gerechtvaardigd. Lubbers geeft in zijn bijdrage aan hoezeer ook de non-proliferatie van kernwapens bij uitstek een bovennationale aanpak noodzakelijk maakt, zeker in het licht van de huidige explosieve situatie in het Midden-Oosten.

In deze uitgave wordt uitgebreid stilgestaan bij de Nederlandse positie in de internationale rechtsorde en de Irakoorlog. Heeft Nederland meegeholpen aan de ondermijning van een internationaal rechtsstelsel, waaraan we ons tegelijkertijd volledig hebben overgeleverd, zoals André Nolkaemper betoogt? Of bieden de door de VS en Groot-Brittannië aangevoerde politieke en morele redenen voor deze oorlog juist eens te meer kansen om het internationaal recht te verbeteren, zoals Jan Willem Sap meent? En wat betekent die intrigerende passage over de noodzaak van ‘een adequaat volkenrechtelijk mandaat’ in het regeerakkoord? Is dit de onuitgesproken les die deze Nederlandse regering heeft getrokken uit het debat over de legitimiteit van de Irakoorlog? En is het de goede les (Peter Kooijmans)?

* * *

In het deel *Actuele vragen over rechtvaardige oorlog* zet Wim Smit uiteen hoe actueel de traditionele criteria van de rechtvaardige oorlog nog steeds zijn. Daarna expliciteert Michael Walzer aan de hand van een van die criteria gedetailleerd waarom het terrorisme nu precies zo verwerpelijk is. De

terrorist schendt het traditionele grondbeginsel dat gewone burgers en de gemeenschap waartoe zij behoren zo veel mogelijk buiten de strijd moeten worden gehouden. Volgens de Amerikaan James Skillen voldoet de Irak-oorlog overigens evenmin aan de klassieke criteria van een rechtvaardige oorlog.

Ten slotte zijn er nog steeds volop religieuze visies die het bestaansrecht van een rechtvaardige oorlog verdedigen. Hoe de klassieke visies daarover luiden binnen het jodendom, het christendom, het hindoeïsme en de islam valt te lezen in het deel *Religies over de rechtvaardige oorlog*. Hier komen we op zeer gevoelig terrein, omdat de scheidslijn met de idee van een ‘heilige oorlog’ dun is. Dat is echter beslist geen reden om bijvoorbeeld — zoals recent betoogd is — gewelddadige passages uit de Koran te verwijderen (Harrie Teunissen).

* * *

Deze uitgave bevat een nieuwe rubriek, getiteld *De actualiteit van...* Daarin proberen we de actualiteit van een denker uit de sociaal-christelijke traditie te belichten (opgevat in de meest brede zin van het woord). We beginnen met Augustinus en zijn opvattingen over oorlog en vrede.

In de boekenrubriek vindt u onder meer een bespreking van de recent verschenen biografie over Hugo de Groot, een reflectie op de klassieker *Oorlog en vrede* van Tolstoj. Hans Achterhuis bespreekt het boek *Het verantwoorde engagement*, over Raymond Aron.

Verder vindt u in deze zomereditie weer speciaal voor CDV geschreven gedichten, dit keer onder andere van P.C. Hooftprijswinnares Eva Gerlach.

De indringende foto's in deze bundel drukken ons met de neus op de concrete gruwelijkheden van oorlog en geweld, die in afstandelijke beschouwingen en statistieken al te snel uit het zicht dreigen te verdwijnen.

* * *

De redactie bedankt de binnenlandse en buitenlandse auteurs die aan deze volumineuze uitgave hebben meegewerkt. Dankzij hen is het mogelijk u een up-to-datebestandsopname te bieden van het levendige wereldwijde actuele debat rond oorlog en vrede. In Nederland blijft zo'n debat tot nog toe goeddeels uit. Cynisme en kramp lijken de houding ten opzicht van de bovennationale en internationale politiek te bepalen, of het nu gaat over de Verenigde Naties, Europa of de plaats van Nederland in de internationale rechtsorde.

Wanneer *Burgers en barbaren* bijdraagt aan het openbreken van deze angstige in zichzelf gekeerde houding, is deze uitgave geslaagd.

Jan Prij, redactiesecretaris CDV